

MONOLIT

monografie literárnej vedy

FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania

**MIESTA
NEDOURČENOSTI**

Reflexie poézie

2012 – 2024

JANA JUHÁSOVÁ

f . a . c . e

OBSAH

Úvod	9
I	
Obzor je dolámaný ako kára Janko Silan <i>Medzidobie</i>	14
Chvála hranice Rudolf Jurolek <i>Polné vety</i>	18
Rekonštrukcia mysle, hra o čitateľa Marián Milčák <i>Hra s hadmi</i>	21
(Ne)hrešiť proti nádeji Silvia Kaščáková <i>Krmiť leva</i>	24
Svet ako smäd, ja – šumenie krvi Eva Pariláková <i>Bielenie</i>	27
Medzi (praxínoskopickou) ilúziou pohybu a smerovaním Mária Ferencuhová <i>Imunita</i>	31
S gotickou madonou na čaji v pasáži Juraj Kuniak – Ján Kudlička <i>Rosa Mystica</i>	36
Chodí, hľadá, premieňa sa... Prvý výber Haugovej poézie Míla Haugová vo výbere Rudolfa Juroleka	39
Medzi zabitým a liturgickým telom Ján Gavura <i>Král hlad</i>	42
Aký je Boh mileniánov? Ladislav Lipcsei <i>Svätým mečom</i>	47
Stúpania, cirkulácie, výhľady Dana Podracká <i>Paternoster</i>	55
Keď záleží „na omnoho skromnejšom za“ Peter Prokopec <i>Život vrazení do chrbta</i>	59
Hlava – srdce – základ. Parfum s dlhým uvoľňovaním [Erik Jakub Groch] <i>nil, úvod; Erik Jakub Groch melanchólia neviem</i>	62
Ponáranie – vyplavovanie, tenory – kontratenory Jana Bodnárová <i>Terče</i>	68

Znovuvyslovovať na-hlas, premieňať Dominika Moravčíková <i>Deti Hamelnu</i>	73
Novoromantické gesto v anestetickom svete/jazyku Daniela Kováčiková <i>Svet:lom</i>	79
Nevyčerpateľné možnosti toho istého Rudolf Jurolek <i>Bukolika</i>	81
Spevy Podrackej banshees Dana Podracká <i>Posuvné dvere</i>	87
Téma identity v poézii Juraja Kuniaka Juraj Kuniak <i>Ako sme sa stali</i>	93

II

Premôcť Lótovu ženu, zasmiať sa na jej klobúčiku Dorta Jagić <i>Vysoké cé</i>	100
Po okraj naplnený ľútosťou a údivom Czesław Miłosz <i>To</i>	104
Znepokojenia medzi nocami a dňami Octavio Paz <i>Každodenný oheň</i>	110
Ordinácie života Eva Strömová <i>Temná abeceda</i>	110
Tanec so smrťou alebo užitočná lekcia z výtvarného umenia Louise Glücková <i>Vidiecky život</i>	115
Hľadanie nového jazyka spirituálnej skúsenosti Marcin Świetlicki <i>Nesamozrejmé. 77 náboženských básní vo výbere Wojciecha Bonowicza</i>	119
Mystik sekularizovaného sveta Jon Fosse <i>Básne 1986 – 2013</i>	121
Plazivé rytmy dní Michael Donhauser <i>Brečtan</i>	124
Túžba a krutosť v kolobehu vecí Robert Hass <i>Čas a materiály</i>	127

Od Adama k ženám. Biblická postava v dôvernom a odcudzenom svete. Nad knihami Anny Uramovej a Davida Kinlocha	136
Reflexia severskosti v zbierkach Olgy Gluščíkovej, Joes Palaščáka a Silvie Kaščákovvej	147
V trinástej izbe materstva. Traumatizujúce obrazy tehotenstva, pôrodu a popôrodného obdobia v poézii ponovembrových autoriek. S dôrazom na debutovú zbierku Lenky Šafranovej <i>Post partum</i>	156
Eschatologický koncept v poézii Mariána a Petra Milčákovcov	170
Medzi izolovaným a fenomenalizujúcim subjektom. Melanchólia ako estetická kvalita v poézii Erika Jakuba Grocha	184
Aktualizácie stredovekých modelov finality v súčasnej lyrike. Na textoch Petra Hrušku, Louise Glückovej, Márie Ferenčuhovej a Jána Gavuru	201
Mladá spirituálna mestská lyrika? Topos mesta v zbierkach Kataríny Džunkovej, Petra Prokopca a Ladislava Lipcseia	212
V malých dávkach je svet účinnejší. I poézia... Krátka báseň a význam reduktívnosti v tvorbe Rudolfa Juroleka	223
Esencia krátkosti v diele Anny Ondrejkovvej a Viery Prokešovej	242
Edičná poznámka	256
Menný register	259

ÚVOD

„Dokonca, i keď sa dvom ľuďom s dobrým vkusom páči rovnaká poézia, bude obraz tejto poézie v ich myšliach rôzny. Náš cit pre poéziu je poznačený nezmazateľnými odtlačkami našich individuálnych životov a sumou našich príjemných i bolestných skúseností.“

T. S. Eliot

*„Poézia by mala byť schopná porozumieť Zemi,
zavše dať bokom svoje vrodené prejavy
nadšenia a pobúrenia a v triezvom štýle vyjadriť,
[...]
niečo pozemské, čo presahuje naše ľudské drámy.“*

R. Hass

Miesta nedourčenosti sú výberom reflexií básnických textov, ktoré som čítala a uvažovala nad nimi v poslednej silnejšej dekáde, v rokoch 2012 – 2024. Tieto reflexie neboli doteraz knižne publikované. Názov som si vypožičala od poľského fenomenológa Romana Ingardena. Vystihuje prax literárnej komunikácie, že text sa stáva dielom s hodnotovým rozmerom a kultúrnym potenciálom až vo vedomí čitateľa, pričom ten je v procese lektúry konfrontovaný s novými horizontmi a v lepšom prípade je nimi aj obohacovaný. Predpokladom dialogickosti sú popri vnímavosti recipienta i potencia a zámer textu otvárať sa novým dotváraniam. Tie umožňuje nielen vrstevnatosť či hĺbka témy, ale aj jazyk s bohatým interpretačným potenciálom, jeho obrazná a zvuková energia.

Povedané platí zvlášť pre svet poézie. Ak nás jej mimetické vlákna spájajú so svetom, ktorý žijeme a prežívame mimo literárny text; prenikavosť jazyka, sila výrazu a kompozície poskytujú, naopak, literárny azyl. Básnický text sprostredkúva emocionálne a intelektuálne skúsenosti a súbežne obnažuje materiálne vlastnosti reči,

ktoré, povedané s Wallaceom Stevensom, spôsobujú „*lahučky mrazenie, / bez ktorého by veta bola nemá*“. V tomto kontexte francúzsky literárny vedec Dominique Rabaté (*Gestes lyriques*, 2013) tvrdí, že lyrické gestá sú súčasne výpoveďou i jednaním, predstavou i skutkom. Americká bádatelka tureckého pôvodu Mutlu Konuk Blasing (*Lyric Poetry. The Pain and the Pleasure of Words*, 2007) rozlišuje v tomto smere medzi hermeneutikou a poetikou, prejavujúcimi sa v binárnych vibráciách – obsah/forma, význam/zvuk, diskurz/reč, myseľ/telo, poznanie/vnímanie, existenciálne skutočnosti/textové skutočnosti. Hoci súčasná básnická tvorba neinklinuje k presným metrickým pôdorysom a ustáleným strofickým útvarom, ani ona nereziguje na vlastné rytmické schémy, zvukové akcentovania a hravé elementy jazyka, vedúce čitateľa na stope významu i estetickej udalosti.

V reflexiách poézie, ktoré sú prezentované v tomto výbere, oscilujem najmä okolo troch tém – ženská skúsenosť, spirituálna skúsenosť a poetika minimalizmu, pričom premýšľanie nad nimi je pre mňa dôležité aj v osobnom živote. Texty majú povahu klasických recenzií, kritických esejí alebo štúdií. Z dôvodu tejto diferencovanosti, kvôli prehľadnosti, je kniha členená na tri časti – I. recenzie a kratšie reflexie samostatne vydaných zbierok slovenských básnikov a poetiek, II. reflexie zbierok zahraničných autorov publikovaných na Slovensku v slovenskom preklade a III. komplexnejšie – komparatívne eseje alebo analyticky poňaté štúdie. Texty v prvom a druhom oddiele sú radené chronologicky, ako vznikali v čase. Pri radení tretieho oddielu som viac preferovala tematické aspekty. Reflektované diela som vnímala v čase ich vydania alebo slovenského prekladu ako inšpiratívne pre kontext našej ponovembrovej literatúry, s tvorivou invenciou, nejde však apriori o nekritické akceptácie. Viaceré texty ma v interpretačnom uchopovaní zaviedli do ďalších oblastí umenia a vedy, napríklad k výtvarnému, hudobnému alebo pohybovému umeniu či filmu, k otázkam psychológie, filozofie či teologického nazerania. Ku kontextovému čítaniu mám ako vyštudovaná filozofka blízko, no zároveň sa usilujem, aby dominovali literárne súvislosti, literárnovedné uvažovanie a argumentácia s ich špecifickými atribútmi.

Texty publikované v iných svojich monografiách – *Od symbolu k latencii. Spirituálna téma a žáner v súčasnej slovenskej poézii* (2016), *Litanická forma od avantgardy po súčasnosť* (2018), *Melankolia a zá-zrak. Progressívne postupy v spirituálnej lyrike* (2019) – v tomto súbore neuverejňujem. Výnimkou je kniha *Belasé Ó. Básnická cesta Rudolfa Juroleka* (2023), v ktorej som ako predlohu použila a následne myšlienkovu rozvinula niektoré časopisecky publikované recenzie, ktoré vo výbere zverejňujem v prvotnej podobe.

Všetky texty boli pre potreby knihy kvôli vnútornému rytmu a formálnej jednote upravované.

Reflexie vznikali samostatne, bez konceptu usporiadať ich jedného dňa do knižnej podoby, preto viac vypovedajú o mne, o autorskej metóde nazerania a vnímania. Ich zber, hoci nebol sústredený na presne vymedzenú skupinu básnikov, tému či tendenciu v poetike, však neprvoplánovo naznačuje aj isté smerovania, ktoré sa za poslednú dekádu v slovenskej poézii prejavili. Jedným z nich je prechod od postmodernej hravosti k novej vážnosti či od spovedného a individualizovaného gesta k zosilnenej angažovanej črte, reagujúcej na stav ekologického ohrozenia i ohrozenia ľudskosti, ktorým v prvých desaťročiach 21. storočia čelíme. Už v ustálených témach, ako je spirituálna či ženská skúsenosť, sa objavujú nové, aj trináste komnaty, ako je napríklad rodová a popôrodná trauma, biologická inakosť, konfrontovanie človeka s necitlivosťou systémov a inštitúcií, ale aj ľudských spoločností. Mladí básnici sa snažia zaznamenať spirituálnu skúsenosť v mestskom prostredí, na ktoré nebola staršia generácia dostatočne naladená; v ich výrazovom arzenáli sa objavuje inšpirácia filmom, popartom či postupmi nekonformných básnikov a poetiek. Pre iných autorov sa stávajú dôležitým uvedomovanie si hranice, pulzovania a preladovania javov či psychologické filtre, ktoré podmieňujú naše vnímanie a prežívanie sveta. Zvláštna pozornosť pre poetiku minimalizmu vychádza z môjho rešpektu k ľuďom, ktorí dokážu žiť s úsporou materiálnych prostriedkov a hovoriť zásadné veci s úsporou slov.

V nedávnom rozhovore s Veronikou Rácovou básnik Ivan Štrpka na adresu literárnej komunikácie poznamenal: „Poézia je čudesný spôsob energie, ktorá má veľa odtieňov a podôb. Ale je to vitálna energia. Nejde iba o výkon, ide o konfrontáciu, vystavenie sa situáciám, ktoré ponúkajú hlbšie poznanie. Presahuje to úzky účel, rámec. Písanie, to je niečo otvorené, je to pohyb, flow. Akoby kľúč od básne bol zvnútra. A zrazu, keď sa ho dotkneš, otvorí sa.“ Mám nádej, že proces otvárania sa textov je nepretržitý a funguje nielen na osi autor – čitateľ, ale aj medzi čitateľmi navzájom.

Jana Juhásová